

Inleiding

Van de vele fourageergebieden die de brandgans in het Deltagebied bezoekt is de Westplaat op Overflakkee zeker één van de belangrijkste. Op het belang van dit gebied is in het verleden door meerdere auteurs (Ouweneel, 1971; Van Haperen & Kuypers, 1975; Lok, 1976) reeds gewezen, maar een meer gedetailleerde beschrijving van het gebied is tot dusver niet verschenen. In dit artikel wordt een beschrijving gegeven van de Westplaat en wordt aan de hand van een 150-tal tellingen gedurende vier winters ingegaan op het terreingebruik door de brandgans en op de factoren die dit gebruik kunnen beïnvloeden.

Methode

Gedurende de winters 1974/75 tot 1977/78 werd meestal één of twee keer per week een bezoek gebracht aan de Westplaat. Hierbij was het mogelijk vanaf de hoofdwaterkering aan de zuidzijde van het gebied de ganzen zonder verstoring te tellen. Bovendien bood deze dijk een prachtig uitzicht op de imposante vluchten van en naar de Slijkplaat, de belangrijkste slaappleaats van de brandgans* in het Deltagebied. Om te voorkomen dat uitwisseling gedurende de dag met omliggende fourageergebieden, die eventueel volgens een bepaald patroon zouden kunnen plaatsvinden, de resultaten te veel zouden beïnvloeden, vonden de bezoeken zo veel mogelijk op wisselende tijden plaats. Echter in verband met bestudering van de ochtendvluchten vanaf de Slijkplaat zijn de ochtendtellingen wat beter vertegenwoordigd dan de middagtellingen. Gezien de frequente aanwezigheid van de brandgans op de Westplaat was het niet goed mogelijk de verkregen gegevens zonder verstoring nog eens te be-

*Ca. een half miljoen brandgansovernachtingen per winter gedurende de laatste drie jaar.

vestigen aan de hand van keuteltellingen. De absolute cijfers moeten daarom met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden.

Beschrijving van het gebied

De Westplaat Buitengronden zijn de laatste van een reeks aanwassen die in de loop der eeuwen ten noorden van het Oude Land van Sommelsdijk zijn ontstaan. Zij reesteerden na een bekading in 1828 van de toenmalige gorzen en werden na verdere aanslibbing eveneens voor een groot deel van een zomerkade voorzien. Beweiding vond oorspronkelijk plaats door jongvee, schapen en paarden, vanaf 1977 ook door melkvee; een enkel jaar werd het gebied ook als wisselweide gebruikt. Het binnendijks gelegen weiland is ondiep begreppeld om de 8 à 10 meter; het waterpeil van de omringende sloten ligt meestal een halve meter of meer beneden het maai-veld. De grasproductie is hoog, mede door het gebruik van kunstmest. Eind 1970 werd na de afsluiting van het Haringvliet ongeveer tweederde deel van dit waardevolle grasland gescheurd en in bouwland omgezet. Voor het gebied is nu de Natuurbeschermingswet van kracht.

De vegetatie van het binnen de kade gelegen grasland (28 ha.) is betrekkelijk homogeen met vooral ruw beemdgras (*Poa trivialis*) en daarnaast engels raaigras (*Lolium perenne*) en veldgerst (*Hordeum secalinum*) als de dominante grassoorten. Behalve deze soorten die in het gehele gebied in grote hoeveelheden voorkomen, vinden we er nog in mindere mate straatgras (*Poa annua*), in de greppels de geknikte vossestaart (*Alopecurus geniculatus*) en langs glooiende slootkanten rood zwenkgras (*Festuca rubra*), fiorin-gras (*Agrostis stolonifera*), stomp kweldergras (*Puccinellia distans*) en de rus *Juncus gerardii*. Kroppaar (*Dactylus glomerata*) en zachte dravik (*Bromus mollis*) beginnen op te rukken vanaf de winterdijk. Klaver, paardebloemen enz. zijn eveneens algemeen, maar kwantitatief minder belangrijk. De velden van madeliefjes (*Bellis perennis*) behoren eind april tot de mooiste voorjaars-

beelden van het Haringvliet.

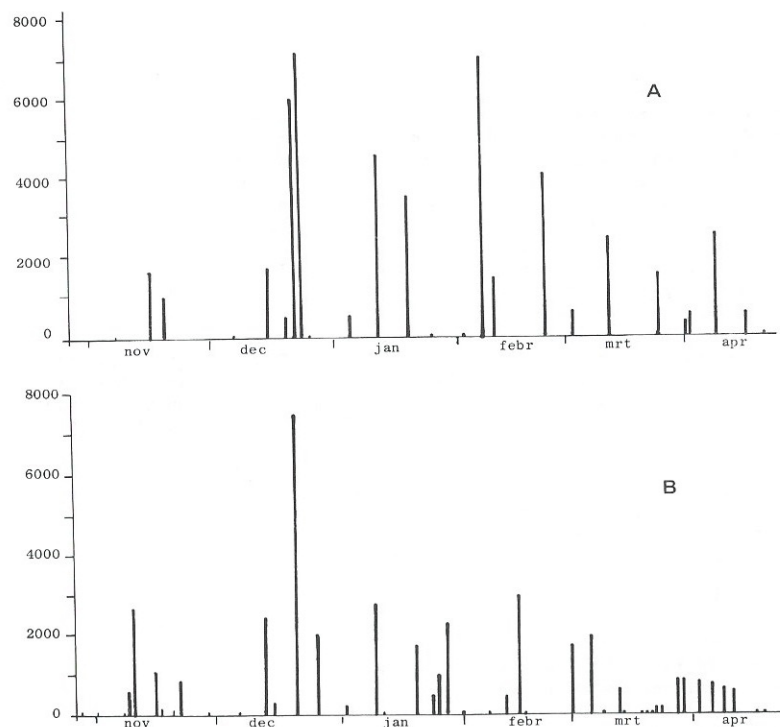
Het resterende gras op de zomerkade zelf en het daarbuiten gelegen grasgors, tesamen ca. 8 ha., is slechts van geringe betekenis voor de brandgans. Dit laatste grasgors met riet-zwenkgras (*Festuca arundinacea*) als een dominante grassoort verdwijnt in snel tempo door afkalving en zal over enige jaren niet meer bestaan.

De Westplaat is buitengewoon gunstig gelegen op slecht 1,5 km. afstand van de belangrijkste slaappleaats de Slijkplaat. Bovendien is het gebied door zijn geïsoleerde ligging, althans tot 1977, één van de rustigste gebieden langs het Haringvliet. Echter, sinds Kerst 1977 was er een sterke verstoring door jacht. Verschillende keren werd het schieten van brandganzen waargenomen en voegden een tiental aangeschoten brandganzen zich bij de groep van vaak tientallen stervende aangeschoten ganzen die hier normaal te vinden is. Op vrijwel geheel Overflakkee is het schieten van brandganzen een gebruikelijke praktijk waartegen niet of nauwelijks wordt opgetreden.

In tegenstelling tot de andere graslanden langs het Haringvliet met een soortgelijke vegetatie wordt de Westplaat tijdens het verblijf van de brandgans vrijwel niet door andere graseters bezocht. Vroeg in de herfst en in het voorjaar zijn er soms wat grauwe ganzen (*Anser anser*) en in de winter zijn er meestal een tien- tot twintigtal smienten (*Anas penelope*) en meerkoeten (*Fulica atra*), die echter voornamelijk op de zomerdijk grazen. Omdat de laatste vijf jaar 's winters ook niet meer door schapen wordt gegraasd, is de voedselkoncurrentie in het gebied voor de brandgans dus te verwaarlozen.

Behalve voor brandganzen is de Westplaat van betekenis als pleisterplaats voor steltlopers en is het een belangrijk broedgebied voor weidevogels. De laatste jaren behoort de Westplaat tot de weinige plaatsen langs het Haring-

Figuur 1: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) op de Westplaat (28 ha.) in de winters 1974/75 (A) en 1975/76 (B).

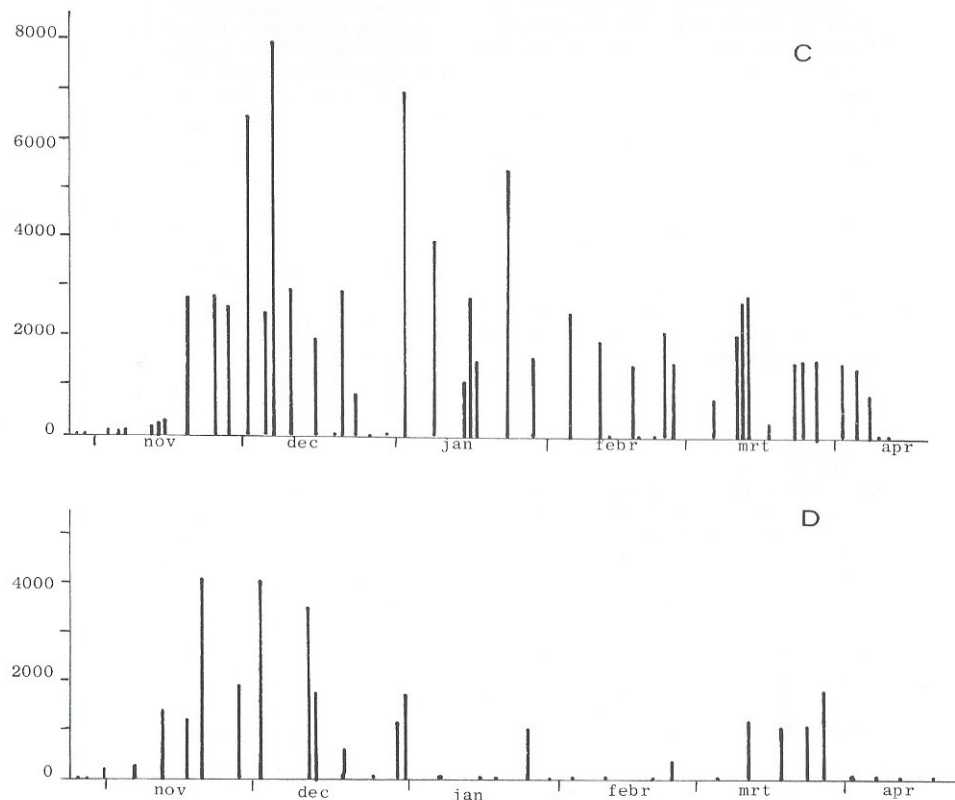
vliet waar nog kemphanen (*Philomachus pugnax*) broeden (ca. 5 paar). Verder broeden er enkele paren kluten (*Recurvirostra avosetta*) en is er een kleine kolonie kapmeeuwen (*Larus ridibundus*).

Terreingebruik

Uit figuur 1 blijkt dat gedurende de gehele periode van eind oktober tot half april de Westplaat zeer frekvent bezocht wordt in sterk wisselende aantallen. In grote lijnen volgen de maandmaksima de aantallen van het westelijk Haringvliet: toename tot een absoluut maximum rond de jaarwisse-

ling, gevolgd door een zeer geleidelijke afname. De graslengte is meestal na Kerst al tot ongeveer 2 cm. geslonken. Toch blijven de ganzen het gebied regelmatig bezoeken! Bij vorst of sneeuw is het korte gras echter minder toegankelijk en zijn de brandganzen voortdurend afwezig. Zij wijken dan meestal uit naar omliggende gebieden met langer gras, bijvoorbeeld naar de weilanden van Voorne-Putten of naar graszaadvelden op Overflakkee (vooral *Lolium multiflorum* en *Lolium perenne*). Kort na dergelijke periodes werden de ganzen al weer op de Westplaat waargenomen en werd het gebruikelijke bezoekpatroon

Figuur 1: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) op de Westplaat (28 ha.) in de winters 1976/77 (C) en 1977/78 (D).

van sterk fluktuerende aantallen weer voortgezet. Alleen in 1977/78 bleef het gebied na de vorst nog geruime tijd verlaten. Dit is waarschijnlijk nog een effect geweest van menselijke verstoring (jacht), omdat de bezoekpatronen van de omliggende gebieden zoals bijvoorbeeld de grasgorzen bij het Zuiderdiep niet wezenlijk anders waren dan in voorgaande jaren. Deze gebieden hebben normaal een bezoekpatroon dat in grote lijnen overeenkomt met dat van de Westplaat.

Het totaal aantal doorgebrachte brandgansdagen (bgd), berekend door integratie van figuur 1, is in tabel 1 weerge-

geven en bleek van jaar tot jaar sterk te kunnen variëren. Gezien het van dag tot dag sterk variërende aantal brandganzen, moeten de totalen van de aantallen bgd als een benadering worden gezien.

Omdat op het buiten de zomer diep gelegen grasgors en op de zomer diep zelf slechts zelden werd ge graasd (slechts 1 à 2 waarnemingen per winter van kleine groepjes) werden vrijwel alle bgd op het 28 ha. grote, binnendijkse grasland doorgebracht. Dit betekent een bijzonder hoge begrazingsdichtheid van 6000 tot 11.000 bgd/ha met een gemiddelde over vier jaar van ca. 8000 bgd/ha. Van Haperen en Kuypers (1975)

berekenen voor het Westplaat/Meneersche plaatcomplex (totaal 60 ha) voor de jaren 1971/72 en 1973/74, toen er op de Westplaat nog winterbegrazing door schapen was, totalen van respectievelijk 150.000 en 120.000 bgd. Omdat in die tijd, zoals zij vermelden, slechts zelden of nooit brandganzen werden gezien op de Meneersche plaat, moeten die getallen voornamelijk betrekking hebben op de Westplaat alleen.

De begrazingsdruk van 2000 tot 2500 bgd/ha. voor het gehele complex was dus zelfs in de tijd dat er voedselkonkurrentie door schapen plaatsvond, voor het binnendijkse gedeelte van de Westplaat alleen, aanzienlijk hoger dan 2500 bgd/ha.

Diskussie

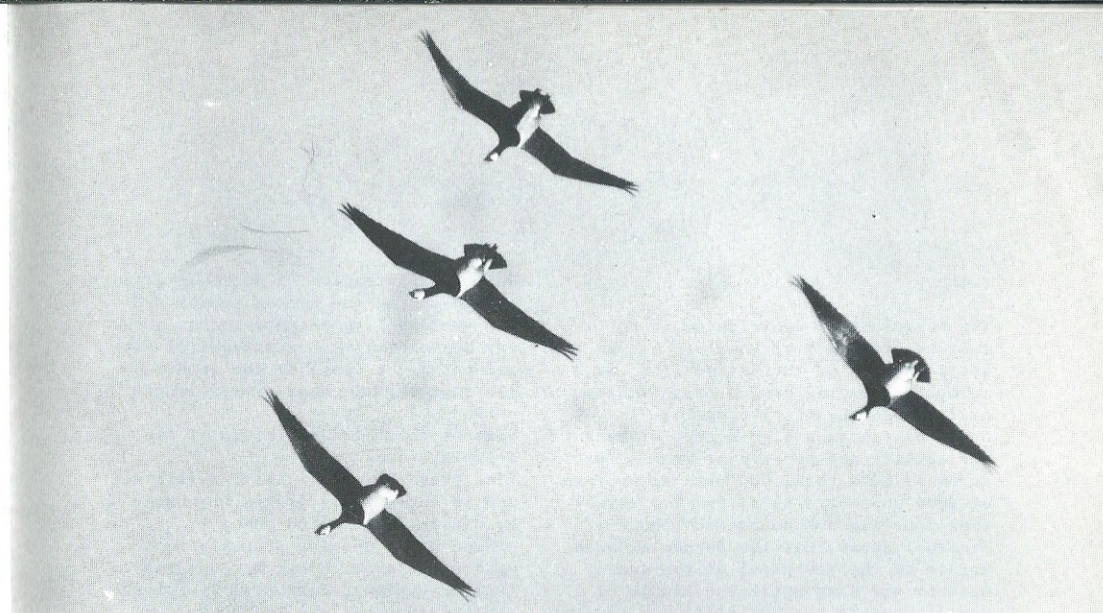
Vergeleken met andere fourageergebieden binnen en buiten het Deltagebied wordt het binnen de zomerlijk gelegen grasland van de Westplaat uitzonderlijk intensief door de brandgans bezocht. De begrazingsdichtheid van gemiddeld 8000 bgd/ha. is hoger dan van alle fourageergebieden van de brandgans bekend is. Behalve deze intensiteit valt ook de wijze van terreingebruik op. De fourageertaktiek van de brandgans op de Westplaat en in verschillende andere gebieden van het Deltagebied is anders dan bijvoorbeeld in de gebieden bij het Lauwersmeer. Ebbing et. al. (1975) beschrijven dat in N.O.-Friesland de ganzen een relatief klein gebied herhaaldelijk bezoeken totdat de ganzen plotseling elders gaan fourageren. Meestal gebeurt dit wanneer de graslengte is gedaald

tot ca. 1,7 cm. (Drent & Swierstra, 1977). Slechts zelden wordt het oude gebied dan weer bezocht. Wanneer de ganzen verhuizen zijn er in het gebied meestal 2600 bgd/ha. doorgebracht. Daarentegen is in het merendeel van de belangrijkste gebieden van het Deltagebied, die overigens veel kleinschaliger zijn dan in Noord-Nederland, het wisselen van fourageergebieden zelfs bijna een dagelijkse gewoonte: vaak wordt de ene dag een gebied zeer intensief bezocht, de volgende dag kan het weer verlaten zijn of heeft zich het aantal fouragerende ganzen sterk gewijzigd. Dit ambulante gedrag uit zich niet alleen bij de keuze van het fourageergebied bij de ochtendtrek maar ook in de loop van de dag. Vaak vindt dit veranderen van fourageergebied plaats zonder enige verstoring of andere direkt aanwijsbare oorzaken, zoals ook door Ouweneel (1971) is beschreven.

Mogelijk is deze wijze van terreingebruik mede één van de redenen dat er op de Westplaat zo'n hoog aantal brandgansdagen doorgebracht kan worden. De brandganzen kunnen immers bij het spreiden van de begrazing over een langere periode beter profiteren van eventuele grasgroei tijdens de overwintering. Bovendien blijven er door het regelmatig wisselen van terreinen, in ieder geval voor een beperkte groep ganzen, meerdere terreinen in een redelijk bruikbare konditie voor een langere periode. Vooral voor de kleinschalige gebieden op Overflakkee, die meestal gevoelig voor verstoringen zijn, kan het voortdurend beschikbaar zijn van alterna-

Tabel 1: Maksimum aantallen brandganzen en aantal brandgansdagen (bgd) per jaar op de Westplaat.

jaar	jaarmaksima	totaal aantal bgd
1974/75	7000	310.000
1975/76	7700	160.000
1976/77	8000	290.000
1977/78	4200	160.000

tieve fourageergebieden belangrijk zijn.

Voor de hoge begrazingsdichtheid op de Westplaat is geen enkelvoudige verklaring te geven; waarschijnlijk is het intensieve gebruik meer het gevolg van een gelukkige combinatie van gunstige factoren. De vegetatie, die dit intensieve gebruik mogelijk maakt, wijkt namelijk niet wezenlijk af van die van veel andere fourageergebieden van de brandgans in het Deltagebied en daarbuiten. De vegetatie van de Westplaat vertoont, evenals veel andere intensief beweidde en bemeste graslanden de kenmerken van de beemdgras-raaigrasweide (Poa lolietum), een associatie die in geheel Nederland veelvuldig voorkomt op verschillende grondsoorten. Vooral de vruchtbare grond van de Westplaat (klei) en het gebruik van kunstmest zullen het de brandgans mogelijk maken dit vegetatietype intensief te benutten. Ook in andere gebieden zijn gunstige effecten van het gebruik van kunstmest op de begrazingsintensiteit door ganzen (o.a. op de Hompelvoet en in het Veerse Meer) aangetoond.

Naast het aanwezig zijn van geschikt voedsel zullen andere factoren, zoals de zeer korte afstand tot de slaap-

plaats, de rust van het gebied en het gebrek aan voedselkonkurrentie de ganzen stimuleren tot een intensief bezoek.

Het bezoek aan de Westplaat blijkt van jaar tot jaar sterk te kunnen variëren, hetgeen waarschijnlijk mede beïnvloed wordt door de weersomstandigheden, die immers de grasgroei beïnvloeden. Vooral in wat strengere winters dan de vier winters van dit onderzoek zou de capaciteit van de Westplaat wel eens veel minder kunnen zijn terwijl er dan juist veel ganzen in het Deltagebied verblijven. Hetzelfde geldt voor de meeste andere fourageergebieden van Overflakkee, die evenals de Westplaat betrekkelijk klein zijn, zodat de grasvoorraad bij afwezigheid van grasgroei snel uitgeput kan raken. Voor de opvang van de grote gezelschappen ganzen die vooral bij vorst het Haringvliet-Hollands Diepgebied bezoeken (Ouweneel, 1976) is het voortbestaan van de uitgestrekte graslanden van Voorne-Putten en de Hoekse Waard van groot belang.

Dank

Enkele Westplaatwaarnemingen werden beschikbaar gesteld door de heren S.Kuiper, A.F. van Olphen en H. Doeksen.

Summary

The Westplaat on Overflakkee, a reclaimed grassland of about 28 ha. on the southern bank of the Haringvliet, is a favourite feeding ground of the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*). The usage has shown a high degree of annual variability and per winter grazing pressures of 6000 to 11,000 with an average of 8000 goosedays/ha (1 ha= 2,5 acres) over four winters being recorded. Figure 1 shows that the Barnacle Geese arrive on the Westplaat at the end of October and stay until the middle of April. Because the Westplaat and several other feeding grounds in the Delta-area are visited repeatedly in short succession, the numbers on the Westplaat fluctuate markedly. In this respect the pattern of usage differs from that in the Lauwersmeer region where the main mass of geese abandon an area only when a certain level of usage has accumulated.

Literatuur

- Drent, R. & P. Swierstra. 1977. Goose flocks and food finding: field experiments with Barnacle Geese in winter. *Wildfowl* 28: 15-20.
- Ebbinge, B., K. Canters & R. Drent. 1975. Foraging routines and estimated daily food intake in Barnacle Geese. *Wildfowl* 26: 1-19.
- Van Haperen, A.M.M. & J.W.M. Kuypers. 1975. Het noordelijke Deltagebied als doortrek en overwinteringsgebied voor wilde ganzen. R.I.N.-rapport 287.
- Lok, C.M. 1976. De ganzen van het westelijk Haringvlietgebied - winter 1975-76. *Watervogels* 1: 105-115.
- Ouweneel, G.L. 1971. Het voorkomen van de brandgans (*Branta leucopsis*) in het Hollandsdiep-Haringvlietgebied. *Limosa* 44: 84-101.
- Ouweneel, G.L. 1976. Watervogels in de noordelijke delta in winter 1975-76. *De Levende Natuur* 79: 101-108.

Better exploitation of possible grass growth during the winter season and the availability of more refuge areas may be some of the advantages of distributing the usage of the food supply in a certain area over a longer period.

Some of the characteristics of the Westplaat are:

- The grass is artificially fertilized and is intensively grazed in summer by horses, cattle and sheep.
- Three grass species predominate within the area: Rough Meadow-grass (*Poa trivialis*), Perennial Rye-grass (*Lolium perenne*) and Meadow Barley (*Hordeum secalinum*) with smaller amounts of other grasses.
- Absence of other grazing herbivores in winter.
- It is only one mile from the main roost, the Slijkplaat.
- The location is very isolated with usually little disturbance. However, shooting of Barnacle Geese was probably the main factor affecting the usage in the latter part of winter 1977/78.

adres: Prunuslaan 14,
Rockanje.